

บทที่ 4

ผลการศึกษา และอภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาเกี่ยวกับ สุนัขภาวะที่ผู้สูงอายุได้จากการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร มีประเด็นศึกษากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ย่อย 3 ประเด็น คือ 1) ศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนที่เอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร 2) กระบวนการจัดตั้งกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่ม 3) ผลต่อสุนัขในด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ ที่ผู้สูงอายุได้รับการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร โดยผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 4.1 ปัจจัยเกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร
- 4.2 กระบวนการจัดตั้งกลุ่มและ การดำเนินกิจกรรม
- 4.3 ผลต่อสุนัขภาวะที่ผู้สูงอายุได้รับการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร

4.1 ปัจจัยที่เกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร

4.1.1 ลักษณะทางประชากร

จากตารางที่ 1 ในการศึกษานี้มีกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุ จากกลุ่มต่าง ๆ 9 กลุ่ม จำนวน 17 คน ประกอบด้วย

เพศหญิง 8 คน เพศชาย 9 คน

กลุ่มตัวอย่างมีอายุตั้งแต่ 61 – 87 ปี ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 72.2 ปี

อาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง มีอายุกระจายไปในทุกช่วงของวัยสูงอายุ แต่พบว่า สมาชิกที่ร่วมดำเนินกิจกรรมในกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป

ด้านความเชื่อ กลุ่มตัวอย่างนับถือศาสนาพุทธ 12 คน นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ 5 คน

สถานภาพสมรส กลุ่มตัวอย่างกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นหม้าย รองลงมาคืออยู่กับคู่สมรส

ส่วนระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และสูงสุดระดับปริญญาตรี แต่ในทุกะดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างสามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ในระดับที่ดี ถึงขั้นอ่าน เขียนหนังสือได้คล่อง

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทางประชากร	จำนวน (คน)
เพศ	
ชาย	8
หญิง	9
อายุ (ปี)	
60 – 69	5
70 – 79	10
80 ขึ้นไป	2
อายุต่ำสุด - อายุสูงสุด (Range) 61- 87 ปี	
ค่าเฉลี่ย (Mean) 72.2 ปี	
ศาสนา	
พุทธ	12
คริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์	5
สถานภาพสมรส	
โสด	1
คู่	7
หม้าย/หย่าร้าง	9
ระดับการศึกษา	
ประถมศึกษา	9
มัธยมศึกษา	5
อุดมศึกษา	3
อาชีพในอดีต	
ค้าขาย	4
รับจ้าง	6
รับราชการครู	1

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ลักษณะทางประชากร	จำนวน (คน)
อาชีพในอดีต (ต่อ)	
รับราชการทหาร	1
รับราชการในโรงพยาบาลของรัฐ	1
ครูในโรงเรียนเอกชน	1
ทำเกษตรกรรม	3
อาชีพปัจจุบัน	
ทำเกษตรกรรม	1
รับจ้าง	3
ไม่ประกอบอาชีพ	13
รายได้ (บาท/เดือน)	
น้อยกว่า 5,000	5
5,000 - 10,000	8
มากกว่า 10,000	4

จะเห็นว่าอาสาสมัครผู้สูงอายุมีระดับการศึกษาหลายระดับ คือระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จนกระทั่งระดับปริญญาตรี ประเด็นที่น่าสนใจคือ การศึกษาพบว่า อาสาสมัครมากกว่าครึ่งหนึ่ง (9 คน) มีการศึกษาเพียงแค่ระดับประถมศึกษา แต่สามารถเข้าร่วมทำงานอาสาสมัครได้ แสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษาต่ำไม่ได้เป็นอุปสรรคในการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร นอกจากนี้อาสาสมัครผู้สูงอายุที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาก็สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ค่อนข้างดี โดยเฉพาะอาสาสมัครผู้สูงอายุในกลุ่มถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพร ด้านดนตรีและผลิตรายการพื้นเมือง สามารถอ่าน เขียน ภาษาล้านนาได้ด้วย ประสบการณ์และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในงานของตนทำให้เกิดการดูแลสุขภาพในระดับที่ดี จากการสนทนาและการสังเกต พบว่าเฉพาะระดับการศึกษาอาจไม่ได้เป็นปัจจัยกำหนดการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากเห็นว่าคนที่มีการศึกษาไม่สูงก็สามารถเข้าทำงานอาสาสมัครได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาถึงระดับการศึกษาและประสบการณ์ด้านอาชีพ พบว่า ระดับการศึกษาและประสบการณ์ด้านอาชีพเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกัน นั่นคือ ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาในระดับที่สูง จะมีประสบการณ์ด้านอาชีพที่ดี เช่นคนที่จบระดับปริญญาตรี มีอาชีพรับราชการครู

ทหาร มีเงินเก็บออม ไม่มีความเครียดกังวลเกี่ยวกับค่าครองชีพและที่อยู่อาศัย มีโอกาสในการรับข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ ทั้งดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสมและมากกว่าสมาชิกในกลุ่มคนอื่น ๆ ทำให้มีคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุที่ดีกว่า จึงเห็นว่า ระดับการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ด้านอาชีพ การมีรายรับในวัยเกษียณ และความพอเพียงในชีวิตความเป็นอยู่ เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่กำหนดการเข้าหรือไม่เข้าร่วมทำงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุ ดังที่อาสาสมัครสูงอายุชุมชนวัดเมืองกายท่านหนึ่งกล่าวว่า

“คนที่มาทำงานอย่างนี้ได้ จะต้องมีความพร้อมพอสมควร โดยเฉพาะชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัว ความเพียงพอที่มีอยู่แล้วในครอบครัว”

นอกจากนั้น จากการสังเกตในทุกกลุ่มอาสาสมัครพบว่า การศึกษา ประสบการณ์ในอาชีพ ความรู้ ความเชี่ยวชาญในงาน มีส่วนในการกำหนดสถานะของบุคคลในกลุ่มอาสาสมัครอย่างชัดเจน นั่นคือผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่า ก็มักจะได้รับการยอมรับเป็นผู้นำในกลุ่มนั้น ๆ กรณีเช่นนี้ปรากฏในกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มเยี่ยมเยียนดูแล และกลุ่มให้บริการ แต่สำหรับกลุ่มถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสมุนไพรนั้น คุณวุฒิด้านการศึกษาก็ไม่สำคัญเท่ากับความรู้และประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ดังนั้นโดยส่วนใหญ่ผู้นำกลุ่มในลักษณะนี้ระดับการศึกษาในระบบไม่สูงมากนัก แต่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในงานของคนเป็นอย่างดี ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำได้เช่นกัน

4.1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพในอดีต กลุ่มตัวอย่างเคยมีอาชีพค้าขาย รับจ้าง รับราชการครู รับราชการทหาร ผู้ช่วยพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐ ครูโรงเรียนเอกชน ทำการเกษตร

ส่วนอาชีพในปัจจุบัน ยังมีผู้สูงอายุเพียงกลุ่มน้อย (4 คน) เท่านั้น ที่ยังคงทำอาชีพเพื่อเลี้ยงตัวเอง เช่น การทำงานด้านการเกษตร และรับจ้างรายวัน ส่วนใหญ่แล้วผู้สูงอายุจะทำงานโดยไม่ถือเป็นอาชีพที่จะต้องเป็นรายได้ ทั้งนี้เนื่องจากมีรายได้จากเงินบำนาญ เงินเก็บออมและการสนับสนุนจากลูกหลาน

จากการศึกษาเกี่ยวกับรายได้พบว่า สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวผู้สูงอายุมีความแตกต่างกัน นั่นคือ ผู้สูงอายุบางท่านไม่มีรายได้ที่แน่นอน หรือมีรายได้ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ผู้สูงอายุบางท่านต้องทำงานรับจ้างทางการเกษตร ปลูกผักขายเพื่อเลี้ยงชีพ ในขณะที่หลายท่านเป็นข้าราชการบำนาญ มีเงินบำนาญเลี้ยงชีพ ตั้งแต่ 7,000 – 19,000 บาทต่อเดือน บางท่านเคยทำ

อาชีพธุรกิจค้าขายมาก่อน มีทรัพย์สินที่ดินให้เช่า ได้รับการสนับสนุนเลี้ยงดูจากลูก ๆ นับ 30,000 บาทต่อเดือน แม้อาสาสมัครผู้สูงอายุบางท่านจะไม่มีรายได้ที่แน่นอน แต่ผู้สูงอายุทุกท่านมีบ้านพักอาศัยเป็นของตัวเอง และอยู่ในบ้านด้วยความรู้สึกในฐานะของเจ้าของบ้าน แม้ว่าบางท่านได้มอบบ้านให้เป็นกรรมสิทธิ์ให้ลูกหรือหลานไปแล้วก็ตาม ความน่าสนใจในประเด็นดังกล่าวก็คือในประเด็นด้านเศรษฐกิจ อาสาสมัครผู้สูงอายุได้ให้ความเห็นเป็น 2 แนวคือ สำหรับอาสาสมัครผู้สูงอายุที่ต้องรับผิดชอบในชีวิตประจำวันด้วยตัวเอง ยังคงต้องทำงานหารายได้เลี้ยงครอบครัวด้วยตัวเอง มีความเห็นว่า การที่จะสามารถทำงานอาสาสมัครได้นั้นจะต้องมีความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจที่ดีพอสมควร ต้องไม่ขาดแคลน ไม่อย่างนั้นทำไปก็ไม่มีความสุข

“ถ้าถามเรื่องเศรษฐกิจนั้น พอว่ามันก็มีความจำเป็น คนที่จะมาทำงานอย่างนี้ ไม่มีค่าตอบแทน ความเป็นอยู่ต้องเรียกว่าพอสมควร ไม่ใช่ต้องมีมาก แต่ต้องไม่ขาดแคลน”

ในขณะที่อีกความคิดหนึ่งเห็นว่าความพร้อมไม่พร้อม ความพอเพียงหรือไม่พอเพียงด้านเศรษฐกิจของครอบครัว แม้จะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการกำหนดให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมอาสาสมัครในกลุ่มผู้สูงอายุ แต่ก็ยังไม่ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด เนื่องจากพบว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้ที่แน่นอน หรือมีรายได้ระดับต่ำ ก็ยังคงมีโอกาสในการทำงานอาสาสมัครได้สูง หากพักอาศัยกับลูกและ/หรือได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัวที่ดีพอ อาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มเยี่ยมผู้ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เป็นผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่โดยไม่มีรายได้เป็นของตัวเอง แต่มีบ้านเป็นของตัวเองอาศัยอยู่กับลูกชายและลูกสะใภ้ ส่วนคู่สมรสเสียชีวิตไปแล้ว ท่านได้แสดงความเห็นว่างานอาสาสมัครเกี่ยวกับการเยี่ยมเยียนนั้นจริง ๆ แล้วไม่ได้มีค่าใช้จ่ายอะไรมากนัก การเยี่ยมแต่ละครั้งก็ไม่ได้หมายความว่าต้องมีของเยี่ยมหรือของฝากเสมอไป การเยี่ยมส่วนใหญ่เป็นการไปพูดคุย ให้กำลังใจ แนะนำคนที่เป็นผู้สูงอายุด้วยกันที่ต้องรับภาระดูแลลูกที่เป็นโรคเอดส์ ส่วนชีวิตความเป็นอยู่ การกินการอยู่นั้นลูกเป็นคนดูแล

“ถ้าว่าแม่แต่ ๆ เนี่ย แม่บ่จะได้ยก้าน (ไม่ได้ทำงาน) บ่มีรายได้อะหยิ่ง ต้อยู่ตั้งวันนี้ก็ลูกดูแล การใช้จ่ายในบ้านเขาก่อฮับผัดชอบมัด แม่ก่อยู่ของแม่ไป หย๊ะก้านของแม่ไป เขาสนับสนุน บางเตื่อ (บางครั้ง) แม่แอบไปแปะของร้านค้า (ซื้อสินค้า) ไปฝาก ไปเยี่ยมเขา ซักสองสามวันก็จะบอกว่า ... แม่ไปแปะร้านเอาของไปเยี่ยม... เน้อ แกก็จะไปจ่ายหื้อ”

ดังนั้นจากกรณีเช่นนี้ก็จะถือว่าการไม่มีรายได้เป็นของตัวเองก็ไม่ได้เป็นปัญหาในการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุ

4.1.3 สภาพทางสังคม

การศึกษาสภาพทางสังคมของอาสาสมัครผู้สูงอายุ เป็นการศึกษาถึง การสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว การตั้งถิ่นฐาน ความสัมพันธ์เชิงสังคม และองค์กรในชุมชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่า

การสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว

อาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างทุกคนมีสัมพันธภาพภายในครอบครัวที่ดี พบได้จากการสัมภาษณ์ประเด็นการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว ซึ่งกลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า การสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัวของอาสาสมัครผู้สูงอายุ ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร ทั้งนี้เนื่องจากการจัดเตรียมอำนวยความสะดวก การให้กำลังใจ การให้ความช่วยเหลือ และร่วมมือกับผู้สูงอายุในการทำงานอาสาสมัครของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการพักอาศัยของผู้สูงอายุนั้นถือเป็นตัวกระตุ้นและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีบทบาทต่อสังคมตามวัยของตัวเองอย่างเหมาะสม จากการศึกษาพบว่า โดยส่วนใหญ่อาสาสมัครสูงอายุจะพักอาศัยอยู่กับคู่สมรส หรือลูกหลาน หรือทั้งคู่สมรสและลูกหลาน ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่เอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทำงานอาสาสมัครได้ อาสาสมัครกลุ่มเยี่ยมเยียนกล่าวว่า

“การทำงานอย่างนี้ ครอบครัวต้องพร้อม ยอมรับ สนับสนุน ไม่บ่นเรื่องการใช้เงิน ไม่บ่นเรื่องภาระความรับผิดชอบในครอบครัว ถ้ามีคนอยู่ด้วยในครอบครัว ก็จะได้ช่วยในการดูแล”

ซึ่งการสนับสนุนดังกล่าวประกอบด้วย

- 1.) ด้านที่พักอาศัย ผู้สูงอายุ ที่พักอาศัยอยู่กับคู่สมรส หรือลูกหลาน ได้รับความสะดวกในเรื่องอาหารการกิน มีความรู้สึกอบอุ่น มีผู้ดูแลด้านสุขภาพเมื่อมีความเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ นอกจากนี้การพักอาศัยอยู่ร่วมกัน ผู้สูงอายุได้รับความสะดวกในเรื่องการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรม
- 2.) ด้านเศรษฐกิจ แม้ว่าผู้สูงอายุบางท่านไม่มีรายได้เป็นของตัวเอง แต่การที่ลูกให้การเลี้ยงดู ให้เงินใช้อย่างเพียงพอตามความจำเป็น รับผิดชอบในการกินอยู่ ในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ก็เป็นปัจจัยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีเวลาและโอกาสทำงานอาสาสมัครช่วยเหลือผู้อื่นได้เต็มกำลังมากขึ้น ซึ่งผู้สูงอายุเหล่านี้มีความเห็นว่า การจะทำงานอาสาสมัครได้อย่างไม่มีกังวลนั้นความเป็นอยู่ในบ้านต้องไม่ขาดแคลน แต่ไม่จำเป็นต้องฐานะดีเสมอไป

3.) ด้านกำลังใจ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำงานอาสาสมัครให้ความเห็นคล้ายกันว่า การที่สมาชิกในครอบครัว เช่น ลูกหลาน คู่สมรส ไม่คัดค้าน บ่นหรือต่อว่า จากการเข้าร่วมกิจกรรม แต่ให้การสนับสนุนการเข้าร่วมกิจกรรมทำงานอาสาสมัคร เช่น การบริการรับส่งไปทำกิจกรรมหรือช่วยประสานงานในการทำกิจกรรม ก็เป็นพลังสำคัญที่ทำให้มีความมั่นใจในสิ่งที่ทำอยู่ แม้จะมีบ้างที่ลูกหลานแสดงความห่วงใย โดยเฉพาะในด้านความปลอดภัยและภาระงานที่รับผิดชอบ รวมทั้งภาวะสุขภาพ แต่เป็นความห่วงใยไม่ใช่การคัดค้าน อาสาสมัครสูงอายุที่ทำหน้าที่เยี่ยมเยียนผู้ป่วย เอดส์ บอกว่า

“งานที่แม่ะนี่ ลูกแม่เขาเข้าใจ เขาสนับสนุนว่า แม่ะไปเถอะ ถ้า
ยะแล้วสบายใจ ก็ยะ แต่อย่าให้หนักเกินไป”

การตั้งถิ่นฐาน

ในด้านการตั้งถิ่นฐาน พบว่า อาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนที่กลุ่มจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมอยู่ โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้คือ

1. อาสาสมัครผู้สูงอายุที่เกิด เติบโต และทำงานอาศัยอยู่ในชุมชนมาตลอดชีวิตและผู้ที่ย้ายถิ่นฐานจากที่อื่นมาตั้งครอบครัวนานกว่า 15 ปีมาแล้ว กลุ่มนี้ถือว่าเป็นคนใน มีความรู้ความเป็นมาของชุมชน เข้าใจวัฒนธรรมชุมชนอย่างดี จากการศึกษาพบว่า การที่อาสาสมัครผู้สูงอายุมีพื้นเพเดิมในชุมชนนั้น ยิ่งส่งผลดีต่อการทำงานอาสาสมัคร นั้นเพราะว่า ความเป็นคนในชุมชน มีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือเคยมีบทบาททำงานในชุมชนตลอดมา ทำให้เป็นที่น่าเชื่อถือ นับถือจากคนในชุมชน เข้าถึงชุมชนและรับรู้สภาพของชุมชนอย่างชัดเจน อาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มเยี่ยมเยียนผู้ป่วยเอดส์ท่านหนึ่งอธิบายว่า

“พ่อเป็นคนที่นี่ เคยเป็นครูที่นี่มาก่อน ดังนั้นคนที่นี่ทั้งหมดจะรู้จัก
และให้ความนับถือ แม้แต่เด็กรุ่นหลังก็เป็นลูกศิษย์ลูกหา ซึ่งส่วนใหญ่เขา
ไม่ได้เรียกพ่อว่าครู แต่จะเรียกว่าพ่อ เวลาพ่อรู้ว่าบ้านไหนมีคนติดเชืื่อนี้ะ
ปกติเขาไม่เปิดเผยตัว แต่เพราะเขารู้จักและไว้ใจพ่อ ทำให้พ่อสามารถเข้าไป
พูดคุยแนะนำได้ แรก ๆ เขาอาจจะอายพ่อที่เป็นครู ที่เขาป่วยอย่างนี้ แต่เมื่อ
นานเข้าเขารู้ว่าเราไปหาในฐานะของพ่อ พ่อครู ความอายนั้นก็หายไป เวลา
พ่อไป พ่อแม่เขาเห็น ก็จะเรียกลูกว่า เนี่ย พ่อมาเยี่ยม มันทำให้เราสามารถ
ดูแลเขาได้ และมีโอกาสมีข้อมูลจากเขาได้เช่นเดียวกัน”

ส่วนอาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งทั้งหมดต่างล้วนมีอายุเกิน 70 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ก็อยู่ในกลุ่มนี้คือมีการตั้งรกรากมานาน เป็นที่รู้จักของคนในชุมชน เป็นที่รักและเคารพนับถือ เป็นที่พึ่งทางความคิดของคนในชุมชน

2. กลุ่มผู้สูงอายุที่เกษียณอายุการทำงานและเพิ่งย้ายกลับมาอาศัยอย่างถาวรในชุมชน อาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีลักษณะเด่น คือ ส่วนใหญ่เป็นผู้มีระดับการศึกษาสูง มีสถานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี และมีประสบการณ์ในอาชีพและเชิงสังคมกว้างขวาง มีลักษณะเป็นผู้นำทางความคิด ดังนั้นเมื่อเข้ามาทำงานอาสาสมัครร่วมกับกลุ่ม ก็ได้รับการยอมรับจากสมาชิกอื่น ๆ

ความสัมพันธ์เชิงสังคมและองค์กรในชุมชน

การที่อาสาสมัครผู้สูงอายุดำเนินงานท่ามกลางชุมชน มีบทบาทเป็นที่ยอมรับของชุมชน พบว่า การดำเนินงานของกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุเหล่านี้ มีส่วนสนับสนุนงานขององค์กรต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่นกลุ่มอาสาสมัครกลุ่มเยี่ยมเยียนดูแลผู้ป่วยเอดส์จะประสานข้อมูลกับสถานีอนามัย ในกรณีผู้ป่วยไม่สะดวกใจในการเข้าไปใช้บริการของสถานีอนามัย แต่จะยอมรับและสบายใจในการพบปะกับอาสาสมัครผู้สูงอายุ บางกรณีการเยี่ยมเยียนดูแลและให้คำแนะนำของอาสาสมัครผู้สูงอายุ เป็นการช่วยให้ผู้ป่วยเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและกล้าเปิดเผยตัวเอง และเข้าสู่กระบวนการรักษาที่ถูกต้อง อีกทั้งอาสาสมัครผู้สูงอายุที่ทำงานเยี่ยมเยียนดูแล ยังถือเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญช่วยให้องค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถวางแผนและให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ มากขึ้น

นอกจากนี้ อาสาสมัครผู้สูงอายุยังมีบทบาทและเกี่ยวข้องกับองค์กรภายนอกอยู่เสมอ เช่นอาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีพื้นบ้าน นอกจากจะสอนการบรรเลงดนตรี และการผลิตเครื่องดนตรีแล้ว ยังรับเป็นวิทยากรให้แก่สถาบันการศึกษา กลุ่ม ชมรมต่าง ๆ ส่วนกลุ่มเยี่ยมเยียนก็รับเป็นวิทยากรแบ่งปันประสบการณ์การทำงาน และเปิดเป็นที่ศึกษาดูงานในกิจกรรมที่ดำเนินการให้แก่อาจารย์ นักศึกษา จากสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มผู้ที่สนใจอื่น ๆ

ในส่วนของอาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มบริการ การศึกษาสภาพทางสังคมอาจไม่เด่นชัดนัก โดยเฉพาะสภาพทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานอาสาสมัคร แต่พบว่าการทำบทบาทผู้ให้บริการ ก็ช่วยให้อาสาสมัครแต่ละท่านมีโอกาสในการสามัคคีธรรมร่วมกัน เนื่องจากว่ากิจกรรมของกลุ่มนี้ ดำเนินการร่วมด้วยกับกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น

4.1.4 สภาพทางวัฒนธรรม

ปัจจัยด้านนี้ศึกษาถึง ความเชื่อ ภูมิปัญญา ทักษะคติ ค่านิยม ของอาสาสมัครผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่าง

ความเชื่อ

การศึกษานี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างนับถือศาสนาพุทธ จำนวน 12 คน และศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ จำนวน 5 คน จากการสัมภาษณ์ถึงการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 ศาสนา มีการปฏิบัติศาสนกิจในศาสนา ในความเชื่อของตนอย่างสม่ำเสมอ ทั้งการดำเนินกิจกรรมก็มีความเกี่ยวข้องกับศาสนกิจอยู่ด้วย เช่น การนมัสการพระเจ้าก่อนออก ปฏิบัติการเยี่ยมเยียนของกลุ่มคริสเตียน หรือการสวดมนต์ไหว้พระก่อนการประชุม เป็นต้น นอกจากนี้สังเกตพบว่า การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาสาสมัครกว่าครึ่งหนึ่งอาศัยบริเวณศาสนสถาน คือดำเนินกิจกรรมภายในวัด และโบสถ์เป็นศูนย์กลาง ทั้งเมื่อศึกษาจากที่มาในการจัดตั้ง กลุ่มและการดำเนินกิจกรรมจากแรงผลักดันทางความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทางศาสนา หรือมี พื้นฐานจากคำสอนทางศาสนาเป็นแรงผลักดัน การให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ของทั้งสองศาสนา การมองบรรดาสรรพสิ่งเป็นเพื่อนทุกข์ การแสดงความรักเพื่อนมนุษย์เทียบเท่ากับที่รักและหวงแหนตนเอง จึงถือได้ว่าโดยทั่วไปกระบวนการทางความเชื่อศรัทธาส่งผลให้เกิดการทำงานอาสาสมัคร

ภูมิปัญญา

ในเรื่องภูมิปัญญานั้น พบว่า อาสาสมัครผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมด้านการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร และดนตรีพื้นบ้าน เป็นบุคคลที่ได้สั่งสมเอาความรู้และประสบการณ์ในงานของตน ทั้งโดยการศึกษาเรียนรู้จากผู้สูงอายุนั่นก่อนหน้า และสืบทอดความรู้จากพ่อ มาเป็นเวลายาวนานนับ 50 ปี ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ได้รับการยอมรับและเป็นที่พึ่งของสมาชิกในสังคม ทั้งระดับชุมชนท้องถิ่น และระดับประเทศ โดยบางท่านได้รับเลือกเป็น คณะกรรมการพิจารณาพระราชบัญญัติของกรมการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข เป็น วิทยากรในสถาบันการศึกษา ได้รับเกียรติบัตรจากองค์กร สถาบันการศึกษาต่าง ๆ

ทักษะคติ

ส่วนในเรื่องทักษะคติของอาสาสมัครผู้สูงอายุ ในกลุ่มที่มีบทบาทด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญา นั้น พบว่า อาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มนี้ มีความพยายามอย่างยิ่งที่จะดำรงและสืบทอดภูมิ

ปัญญานั้น ๆ ให้สามารถยังประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของชุมชนต่อไปในคนรุ่นหลัง ทำให้สามารถสัมผัสได้ถึงความรู้สึกแห่งรักและความห่วงใย ที่อาสาสมัครผู้สูงอายุมีต่อภูมิปัญญาของตนอย่างแท้จริง ในส่วนอาสาสมัครที่มีบทบาทต่างออกไป ก็ได้แสดงทัศนคติต่อบทบาทงานอาสาสมัครของกลุ่มตน นั่นคือ การมีชีวิตร่วมกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน การเห็นความทุกข์ยากลำบากของคนอื่น การมีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่จะสร้างสรรค์ให้สังคมสามารถดำรงอย่างเข้มแข็งต่อไป

ค่านิยม

ค่านิยมในสังคมไทย ที่พบว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร ได้แก่

ค่านิยมแห่งความมีน้ำใจ การเห็นความทุกข์ร้อนของคนในชุมชนเป็นเรื่องของตนเอง ไม่ใช่เป็นสิ่งที่อยู่ไกลตัว ตัวอย่างเช่น การรวมตัวทำงานของกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุในบทบาทเยี่ยมเยียนดูแลและให้ความช่วยเหลือ ที่มีภาระทางใจที่จะให้ความช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ประสบปัญหาต่าง ๆ ทั้งผู้พิการสูงอายุ ผู้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

ค่านิยมแห่งความเป็นสังคมที่มีการอุปถัมภ์ค้ำชู การช่วยเหลือเกื้อกูล ความเอื้ออาทรต่อซึ่งกันและกันในสังคม เช่น การอาสาสมัครทำงานให้บริการ ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้รับบริการ

ค่านิยมการยอมรับนับถือผู้ที่อาวุโสกว่าและยอมรับผู้นำเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญ ตัวอย่างเช่น การที่อาสาสมัครผู้สูงอายุที่ทำบทบาทถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญา มักจะได้เป็นที่ปรึกษาให้กับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวิถีชีวิต การประกอบกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งทำให้อาสาสมัครผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มมีศูนย์กลางและหลักยึดในการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ การได้รับการยอมรับจากซึ่งกันและกันทำให้อาสาสมัครผู้สูงอายุมีความมั่นใจและรู้สึกถึงคุณค่าในบทบาทของตน ประเด็นเหล่านี้ล้วนแต่เป็นทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อที่หล่อหลอมให้สังคมมีความเข้มแข็ง ส่งผลให้การดำเนินงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุก็สามารถดำเนินการได้อย่างเข้มแข็งเช่นกัน

4.1.5 ภาวะสุขภาพ

ภาวะสุขภาพถือเป็นปัจจัยสำคัญอีกด้านหนึ่ง ที่กำหนดการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมทำงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุ ในประเด็นดังกล่าวได้ศึกษาถึงภาวะทางสุขภาพ ภาวะความเจ็บป่วย ความไม่สมประกอบของร่างกาย ผลกระทบหรือข้อจำกัดที่เกิดจากภาวะความเจ็บป่วย

ความพิการ ที่ทำให้เกิดความจำกัดในการทำงานอาสาสมัคร จากกลุ่มประชากรในการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมากกว่าครึ่งหนึ่งมีปัญหาทางสุขภาพ เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคไทรอยด์ โรคภูมิแพ้ เส้นเลือดหัวใจตีบ จากการสัมภาษณ์อาสาสมัครสูงอายุให้ความเห็นว่า ปัญหาด้านสุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการกำหนดการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรมทำงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุ ถ้าหากว่าปัญหานั้น ๆ หรือโรคนั้น ๆ มีความรุนแรงจนเกิดผลกระทบต่อการทำงาน การใช้พลังกำลังของผู้สูงอายุ ก็ถือว่าการมีภาวะความเจ็บป่วยก็จะเป็นอุปสรรคในการทำงานอาสาสมัคร สอดคล้องกับคุณสมบัติที่ดีของอาสาสมัคร ในประเด็นสุขภาพของอาสาสมัครนั้น กำหนดว่าอาสาสมัครจะต้องมีสุขภาพกายและจิตที่ดีพอสมควร (วัฒนา นวลสุวรรณ, 2505) สำหรับอาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างที่ยังสามารถร่วมทำงานอาสาสมัครพบว่า แม้ผู้สูงอายุจะมีปัญหาทางสุขภาพอยู่บ้างแต่ก็ไม่ถึงขั้นที่จะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานอาสาสมัครแต่อย่างใด บางคนอาจต้องใช้จ่ายบางตัวเพื่อควบคุมอาการอยู่ แต่ความมุ่งมั่นในการมีส่วนร่วมงานอาสาสมัคร การมีพลังที่ดีทำให้ผู้สูงอายุเหล่านี้สามารถข้ามอุปสรรคด้านสุขภาพมาได้

อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุเหล่านี้ยังมีการดูแลตัวเองและต่อกันและกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ดังจะเห็นว่า ผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มต่างก็มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพต่อกันและกัน ทำกิจกรรมด้านการออกกำลังกายร่วมกัน เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพของสมาชิกภายในกลุ่มอย่างเข้มแข็งและจริงจัง นอกจากนี้ยังมีอาสาสมัครผู้สูงอายุอีกส่วนหนึ่งที่ไม่มีปัญหาทางด้านสุขภาพ คือไม่มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังเลย โดยเฉพาะอาสาสมัครกลุ่มให้บริการ ตัวอย่างเช่นอาสาสมัครผู้สูงอายุหญิงท่านหนึ่งอายุกว่า 87 ปี แล้วยังมีสุขภาพที่แข็งแรง ไม่ต้องสวมแว่นตา หูยังรับฟังได้ดี สามารถเดินได้เองโดยไม่มีเครื่องช่วย สามารถทำกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยได้สอบถามถึงแนวทางในการดำเนินชีวิต พบว่าส่วนหนึ่งนั้นส่งผลมาจากงานอาชีพที่ทำตั้งแต่อดีต รวมทั้งอาหารการกินที่ความเป็นคนชนบททำให้กินอาหารที่เป็นธรรมชาติ ที่มีตามบ้าน ริมรั้ว หาได้ง่ายและปลอดสารพิษ และเมื่อเข้าร่วมกลุ่มทำงานอาสาสมัคร ทำให้คงสุขภาพที่ดี

“แม่ก่อนจะก้านต้องออกแสงมาตลอด ฮับข้างตอผ้า แล้วมาค้าขายซึ่งก่อนต้องหาบเตียวไปขายตามบ้านต่าง ๆ ของกินก็กินกับข้าวพื้นเมืองเฮานี้กะ ผักที่ปลูกในบ้าน สมัยแม่มันก็มีของกินกันอย่างสมัยปะเดี๋ยวลอ ทีนี้การมาฮ่วมกะก้านยังอื่ ก็เหมือนได้ออกกำลังกายต่อเนื่องแหม ทำให้อบเจ็บ บ่ไ้”

4.2 กระบวนการจัดตั้งกลุ่มและการดำเนินกิจกรรม

4.2.1 การจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุ

จากการศึกษาพบว่า การรวมตัวจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุ มี 2 ลักษณะคือ กลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุที่มีพื้นฐานหรือเป็นส่วนหนึ่งของชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มลักษณะนี้จะมีการจดทะเบียน และรวมตัวอย่างเป็นทางการในนามชมรมผู้สูงอายุ ทั้งนี้ไม่ใช่สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร หากเป็นแต่เพียงสมาชิกส่วนหนึ่งที่มีความคิดเห็น ขอมริบและตกลงกันทำงานอาสาสมัครในบทบาทที่ตอบสนองต่อสภาวะที่ชุมชนประสบอยู่ อีกกลุ่มคือ กลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุที่มาจากคนกลุ่มเล็ก ๆ เพียง 3 – 4 คนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันเริ่มต้นทำกิจกรรมจากสถานการณ์ที่เผชิญเฉพาะหน้า แล้วต่อมาก็มีกลุ่มที่เห็นด้วยในกิจกรรมและบทบาทที่ผู้สูงอายุกลุ่มเริ่มต้นได้ดำเนินงานมา ก็เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ความคิดเห็น การแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ที่ตนมี รวมทั้งทรัพยากรที่จำเป็น และเข้ามาร่วมทีมทำงานอาสาสมัครเต็มตัว กลายเป็นกลุ่มคนกลุ่มใหญ่ที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า ลักษณะบทบาทของอาสาสมัครผู้สูงอายุมีที่มานั้นเป็นประเด็นหลัก 3 ด้าน คือ

1) เกิดจากประสบการณ์และผลกระทบจากสถานการณ์

ในประเด็นผลกระทบจากสถานการณ์ของปัญหา ทำให้ผู้สูงอายุต้องช่วยกันคิดหาทางในการดำเนินการทางใดทางหนึ่ง เพื่อให้ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นน้อยที่สุด รวมทั้งจะแก้ปัญหาหรือจัดการอย่างไรให้สามารถมีชีวิตอยู่ได้ในท่ามกลางปัญหาที่เกิดขึ้น กระบวนการนี้เกิดขึ้นในกลุ่มเยี่ยมเยียนของกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุบ้านปากกล้วย ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี และกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุบ้านแม่แฝกน้อย อำเภอสันทราย อาสาสมัครผู้สูงอายุหญิงท่านหนึ่งได้แบ่งปันประสบการณ์ของตัวเองว่า

“เมื่อแม่รู้ว่าลูกของแม่เป็นเอดส์ แม่บໍรู้ว่ามันเป็นยังไค โรคเอดส์ คืออะหยัง เมื่อ 13 – 14 ปีที่แล้ว รู้แต่ว่าถ้าใครบ้านไหนเป็นเอดส์ ก็จะเป็นที่น่ารังเกียจ บໍมีใครเข้าบ้าน บางคนปอจะมีน้ำใจห้อย ก็เอาของมาใจัง (โยน) ไว้ห้อย แม่ก้อเลยต้องหาความสู้ที่จะอยู่ดูแลลูกของแม่ห้อยได้ ตอนนั้นกໍเริ่มมีบางคนที่ทำงานเอดส์มาเยี่ยม มาแนะนำอย่างอาจารย์สนั่น (ศาสตราจารย์สนั่น วุฒิ จากหน่วยงานพันธกิจเอดส์ สภาคริสตจักรในประเทศไทย - ผู้วิจัย) แม่กໍเริ่มมีความสู้ เมื่อลูกของแม่เสียไปกໍมีอีกหลายคนในชุมชนที่เป็นเอดส์ กໍอยู่ในสภาพเหมือนกับที่แม่เป็น ก้อเลยกໍคิดว่าเฮาเคยต้องเจ็บปวดจาก

ความบู้ ถูกรังเกียจ มันมีความตึกใจขนาดไหน แม่ก็เลยไปเยี่ยมบ้านที่เป็น
มีคนเป็นเอดส์ ไปหนุนใจ บอกเป็นถึงประสบการณ์ของตัวเอง (ตัวแม่เอง)
ไปแนะนำวิธีการดูแล เป็นเพื่อนเป็น ก็เลยทำมาตลอด ยังมีโอกาสได้ไปฮับ
ความสู้มา ก็มาบอกต่อ จนบะเดี๋ยวนี้คนก้อบ่ค่อยรังเกียจละ เข้าใจเรื่องโรค
เอดส์มากขึ้นละ”

ส่วนกลุ่มอาสาสมัครบ้านปากกล้วย ซึ่งมีบทบาทเยี่ยมเยียนดูแลผู้ป่วยเอดส์และครอบครัว
ก็กล่าวว่า

“การทำงานนี้พ่อและผู้สูงอายุบางคนไม่ได้เริ่มต้นเกี่ยวกับงานเอดส์
โดยตรง แต่เป็นการพบปะกันและเยี่ยมเยียนกันเองของผู้สูงอายุ ตอนนั้นยัง
ไม่มีการยอมรับเรื่องโรคเอดส์ ชุมชนไม่ยอมรับ คริสตจักรก็ไม่ยอมรับ แต่
กลุ่มของพ่อนี้เราทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุเกี่ยวกับงานศาสนาอยู่แล้ว แต่เมื่อ
นานเข้ามันก็เริ่มรู้สึกว่เรื่องเอดส์มันไม่ใช่เรื่องไกลตัวอีกแล้ว คนในชุมชน
เริ่มป่วยและตายมากขึ้น รวมทั้งสมาชิกและอนุชนของโบสถ์เรา พ่อก็คิดกัน
ว่เราจะทำอย่างไรก็คนเหล่านี้ แรก ๆ กลุ่มของพ่อก็มีอยู่ 3 – 4 คน เราก้ไป
เยี่ยมเขาบ้างแม้เขาไม่เปิดเผยตัว แต่พ่อเป็นคนทีนี้และเคยเป็นครูมาก่อน ก็
เป็นที่รู้จัก บางคนก็เริ่มยอมให้ไปเยี่ยมไปหา ต่อมาพ่อก้นำเรื่องนี้เสนอเป็น
พันธกิจของคริสตจักร ก็ยังมีหลายความคิดทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แต่
สุดท้ายคริสตจักรก็ยอมรับและสนับสนุน รวมทั้งองค์กรเอกชน และ
หน่วยงานของรัฐเข้ามาร่วมด้วย บางครั้งพ่อก้พาผู้ป่วยเอดส์ไปร่วมกิจกรรม
ที่โบสถ์ แต่ไม่ได้แนะนำว่เป็นผู้ป่วย เมื่อองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามา มี
ส่วน คนทั้งทีเป็นสมาชิกโบสถ์และไม่ใช่สมาชิกก็เริ่มเข้ามามีส่วนร่วม แต่
กลุ่มนี้มีผู้สูงอายุเป็นหลัก เป็นแกนในการดำเนินงาน”

นอกจากนี้ทีเกิดจากการทีผู้สูงอายุมีภาระทีจะปรับคุณภาพชีวิตของผู้รับผลกระทบใน
ด้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ประเด็นนี้ทีเป็นเหตุผลหลักในการรวมตัวทำกิจกรรมของอาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่ม
ชุมชนวัดเมืงกาย ซึ่งบทบาทของกลุ่มคือการเยี่ยมเยียนดูแลผู้สูงอายุในชุมชน แสวงหาแนวทางให้
การช่วยเหลือผู้พิการสูงอายุและผู้สูงอายุทียากจน ด้วยการทำกิจกรรมหารายได้เช่นจัดตั้งกลุ่มทำ
ผลิตภัณฑ์น้ำชีวภาพ ทำรับจ้างทำขนม เพื่อนำผลกำไรทีได้ส่วนหนึ่งมาเป็นปัจจัยในการช่วยเหลือ
นอกจากนี้กลุ่มยังทีเป็นตัวกลางในการประสานองค์กรทางด้านสาธารณสุขเพื่อสร้างโอกาสให้
ผู้สูงอายุด้วยโอกาสเหล่านั้นได้รับบริการ อาสาสมัครผู้สูงอายุท่านหนึ่งกล่าวถึงทีสนะในการทำงาน
อาสาสมัครว่

“คือการออกไปทำงานอย่างนี้ คงไม่ได้คิดถึงเรื่องการตอบแทน
 อามีบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นค่าน้ำมัน หรืออาหารกลางวัน แต่ที่ทำไมไปนี้ เรา
 เห็นคนที่เขาลำบาก มันเป็นแรงผลักดันอันหนึ่งที่เราเห็นว่า ทำอย่างไรที่จะ
 ให้เขาสบายใจ ทำอย่างไรให้เขายิ้มได้ ให้เขาหัวเราะได้ ให้เขาหน้าตาดีขึ้น”

2) เกิดจากสำนักหวงแหงนภูมิปัญญา

กลุ่มที่มีที่มาจากเหตุผลนี้ได้แก่ กลุ่มถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นบ้าน และถ่ายทอด
 ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร

โดยอาสาสมัครถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพร เห็นว่าคนในชุมชนสามารถดูแลสุขภาพ
 สุขภาพของตนเอง โดยใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านที่มีอยู่แล้วในชุมชน ทั้งออกฤทธิ์เร็ว ในสวนหลัง
 บ้าน พืชที่ขึ้นอยู่ในป่า เมื่อไม่รู้จักคุณค่าพืชเหล่านั้นก็จะเป็นเพียงวัชพืช แต่แท้จริงพืชแต่ละชนิด
 แต่ละอย่างมีคุณค่า มีสรรพคุณในทางการรักษา ก่อให้เกิดประโยชน์มาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ
 โดยเฉพาะเมื่อรู้จักนำสมุนไพรหลาย ๆ ชนิดมารวมกันก็เกิดประโยชน์ต่อสุขภาพ โดยข้อเด่นของ
 การใช้สมุนไพรก็คือนอกจากจะได้รับส่วนที่เป็นตัวยาเพื่อการรักษาโรคแล้ว เกล็ดล้มคำสอนที่เป็น
 เจาะใจกำกับการใช้สมุนไพรแต่ละสูตรนั้น ยังมีส่วนสำคัญในการกำหนดให้ผู้ที่ใช้สมุนไพรดูแล
 ตัวเอง เช่น เมื่อใช้สมุนไพรรักษาโรครักษาภายในช่องท้องบางขนาน ต้องงดการดื่มเครื่องดื่ม
 แอลกอฮอล์ นอกจากนี้การใช้สมุนไพรอย่างถูกต้องก็ช่วยให้คนในชุมชนไม่จำเป็นต้องพึ่งพา
 การรักษาสสมัยใหม่ และใช้บริการจากโรงพยาบาลอย่างเกินความจำเป็น อย่างไรก็ตามปัจจุบัน
 กระแสทางสังคมและคนสมัยใหม่ หันมาใช้บริการการรักษาแผนปัจจุบัน จากสถานบริการสุขภาพ
 กันมากขึ้น จนขาดความสนใจและสืบทอดความรู้ทางด้านสมุนไพร ซึ่งอาสาสมัครเหล่านี้เห็นว่า
 หากคนเสียชีวิตไปความรู้ทั้งหลายเหล่านี้ก็คงสูญหายไปด้วย ดังผู้สูงอายุท่านหนึ่งในศูนย์การ
 เรียนรู้ด้านสมุนไพรและอบไอน้ำด้วยสมุนไพร ตำบลท่ากว้าง อำเภอสารภีให้ความเห็นว่า

“ความรู้และภูมิปัญญาก็เป็นสิ่งที่ชีวิต และจะเสียไปพร้อมกับที่เรา

เสียชีวิต”

ดังนั้นการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ทางด้านสมุนไพร การได้รับโอกาสให้เข้าไปสอน อบรมให้ความรู้กับ
 คนทั้งในชุมชน นอกชุมชน นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ และสถาบันการศึกษา ทั้งให้บริการ
 คำปรึกษาด้านการใช้สมุนไพร จึงเป็นความหวังว่าความรู้ และภูมิปัญญาด้านสมุนไพรที่ท่าน
 เหล่านี้ต่างสะสมมาตลอดชีวิตจะได้รับการสืบทอด และใช้ให้เกิดประโยชน์เชิงสาธารณะต่อไป
 การรวมกลุ่มของอาสาสมัครสูงอายุกลุ่มนี้ เป็นการรวมโดยทัศนคติและจุดประสงค์ที่ตรงกัน แต่

ยังไม่มีศูนย์กลางในการดำเนินการที่ชัดเจน เดิมเคยมีการรวมตัวกันโดยใช้พื้นที่โรงพยาบาลอำเภอสารภีเป็นศูนย์รวมตัวทำกิจกรรมและให้บริการกับประชาชน แต่ต่อมาเนื่องจากข้อกำหนดบางประการของทางโรงพยาบาลประกอบกับอาสาสมัครสูงอายุแต่ละท่านอยู่ในตำบล หมู่บ้านที่ห่างไกลกัน การเดินทางไม่สะดวก อายุที่มากขึ้น จึงได้มีข้อตกลงที่แต่ละคนก็จะดำเนินการในชุมชนของตัวเองเท่าที่มีกำลังทำได้ ดังนั้นจะเห็นว่าอาสาสมัครกลุ่มนี้ไม่มีเงื่อนไข หรือข้อกำหนดของกลุ่มที่สมาชิกต้องรักษาที่ชัดเจนนัก อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันทางชมรมผู้สูงอายุอำเภอสารภี ได้ดำริให้มีการจัดตั้งเครือข่ายกลุ่มสมุนไพรมันบ้านอย่างเป็นทางการ เพื่อเป็นการสนับสนุนงานของอาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มนี้และจะเกิดประโยชน์มากขึ้นต่อชุมชน

ในด้านภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านและการผลิตของเล่นพื้นบ้านก็มีที่มากคล้ายคลึงกัน คือสำนักแห่งความต้องการให้ความรู้และภูมิปัญญาได้รับการสืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง ทั้งนี้เห็นว่าภูมิปัญญาเหล่านี้มีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะด้านสัมพันธภาพในครอบครัวและในสังคมชาวชนบท เช่น อาสาสมัครในกลุ่มเล่าว่า

“ตอนป๊อเป็นละอ่อน เขาบ่มีของเล่นอย่างสมัยบ่เดี๋ยว ของเล่นที่ป๊อจะมีต้องป๊อแม่ยะหื้อ เช่นเอาฟาง (ต้น)ข้าวที่ป๊อแม่เกี่ยวในนา มาทำเป็นปีเอาไม้ไผ่มาทำเป็นแตรติดกับว่า เวลาว่าอยู่บนท้องฟ้า โคนลมพัดมันจะมีเสียงดัง เอากะลามาส้อยเชือกเล่นแข่งเดินกะลา ตะกอนเขาบ่อยู่ประโยชน์ว่า กะลานั้นใช้ขนาดฝ่าเท้าเป็นผลดีต่อสุขภาพ แต่ตอนนั้นเขาภูมิใจ เพราะป๊อแม่เขายะหื้อ กำนยะของเล่นบางที่ใช้เวลาเป็นครึ่งวัน ก็นั่งยะตวยกันเป็นความผูกพันใกล้ชิดในครอบครัว บ่เดี๋ยวเด็กจะเล่นอะหยัง ป๊อแม่ก็หื้อเอาสตางค์ไปซื้อ ไปเล่นเกมส์ เด็กห่างป๊อแม่”

ในประเด็นของภูมิปัญญาทางดนตรีนั้น อาสาสมัครผู้สูงอายุบอกว่าดนตรีมีบทบาทในการหล่อหลอมคนให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดนตรีพื้นบ้านนั้นช่วยทำให้ทุกคนเล่นและคนฟังมีสมาธิ ใจเย็น และมีความสุขสบายใจ ซึ่งอาสาสมัครผู้สูงอายุได้ตั้งข้อสังเกตว่า

“วัยรุ่นบ่เดี๋ยว (ปัจจุบัน) มันบ่ได้ฟังเพลงหรือฟังดนตรี แต่มันถูกดนตรีบังคับ มันจะต้องเต้น มันจะต้องกระโดด มันบ่ต้องรู้เนื้อเพลง มันบ่ต้องเข้าใจความหมาย มันสนุกแต่ไม่ซึมซาบ แล้วมันก็ตีหัวกัน”

ทั้งยังเห็นว่าดนตรีพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความบันเทิงและเป็นสัญลักษณ์หรือเอกลักษณ์แห่งความเป็นคนในชุมชนนั้น ๆ นอกจากนี้ในเครื่องดนตรีแต่ละชนิดมีที่มาที่เป็นประวัติศาสตร์ มี

“ครู” เป็นสิ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้บรรเลงและผู้ฟัง คนตรีพื้นเมืองจึงเป็นเสมือนท่อแห่งการส่งต่อความเชื่อศรัทธา และวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น

3) เกิดจากแรงขับหรือแรงผลักดันด้านความเชื่อศรัทธา

กลุ่มที่มีแรงผลักดันจากความเชื่อศรัทธาเป็นปัจจัยสำคัญ ได้แก่กลุ่มอาสาสมัครสูงอายุคริสตจักรที่หนึ่งเชียงใหม่ กลุ่มอาสาสมัครสูงอายุที่ทำงานด้านการเยี่ยมเยียนผู้ติดเชื่อเอช ไอ วี และผู้ป่วยเอดส์ โดยกลุ่มที่มีพื้นฐานการทำงานเนื่องจากแรงผลักดันจากความเชื่อศรัทธาเหล่านี้ส่วนใหญ่สมาชิกประกอบด้วยคริสเตียน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เชื่อและปฏิบัติบนพื้นฐานความเข้าใจว่าพระเจ้าทรงรักมนุษย์และพระองค์ต้องการให้มนุษย์โดยเฉพาะคนที่มีความเชื่อศรัทธาในพระองค์ได้ปฏิบัติภารกิจดีซึ่งกันและกัน การแสดงความรัก ความห่วงใยต่อผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสในสังคม ซึ่งถือว่าเป็นคำสอนหลักที่องค์พระเยซูคริสต์ได้ให้เป็นบัญญัติที่ผู้เชื่อศรัทธาพึงปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ “จงรักพระเจ้าด้วยสุดจิต และสุดใจและสิ้นสุดกำลังความคิดของท่าน และจงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง” (พระคริสตธรรมคัมภีร์ มาระโก 12 : 30-31 - ผู้วิจัย) จากฐานความคิด ความเชื่อดังกล่าวทำให้อาสาสมัครสูงอายุกลุ่มนี้ ออกไปทำพันธกิจช่วยเหลือผู้ประสบความทุกข์ยากตามกำลังที่กลุ่มของตนสามารถดำเนินการได้ ทั้งถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีที่ควรมีการปฏิบัติต่อกันและกันในสังคม

“เราที่เป็นคริสเตียน เรื่องความเชื่อเป็นตัวขูอย่างหนึ่งที่ทำให้เราออกไปตรงนี้ เพราะเราพูดถึงเรื่องความรัก เราได้ให้ความรักแก่เขา ไม่เพียงแต่บอก แต่เราได้กระทำ... มันเป็นการทำในสิ่งที่เชื่อตามที่พระคัมภีร์สอน คนเราแม้ว่าจะมีความพร้อม มีโอกาส แต่ถ้าขาดสิ่งนี้อยู่ในใจก็ลำบาก มันเป็นแรงผลักดันให้เราต้องทำ”

อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าอาสาสมัครสูงอายุกลุ่มที่ไม่ได้เป็นคริสเตียน จะไม่มีแรงผลักดันหรือแรงบันดาลใจจากความเชื่อศรัทธา ยังมีบางท่านที่ถือว่าการออกไปให้ความช่วยเหลือเป็นการทำบุญ สร้างกุศลจิตในชีวิต ทั้งเป็นการถ่ายทอดบุญกุศลที่ตนเองได้รับอยู่ การมีสุขภาพที่ดี การมีบ้านและครอบครัวที่อบอุ่น มีชีวิตอยู่อย่างสมบูรณ์ ก็อยากทำสิ่งดี ๆ ให้แก่คนอื่น ๆ โดยเฉพาะเพื่อนบ้านร่วมชุมชน ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งทำงานอาสาสมัครด้วยความเต็มใจ โดยไม่ได้กล่าวถึงแรงจูงใจหรือแรงผลักดันจากความเชื่อศรัทธาแต่อย่างใด แต่เป็นอุดมการณ์ที่ต้องการทำคุณประโยชน์ให้กับคนทุกข์คนยาก ได้ให้การช่วยเหลือ และตัวเองจะสบายใจ มีความสุขในสิ่งที่ได้ทำ อาสาสมัครผู้สูงอายุที่ทำงานด้านนี้ให้บริการบอกว่า

“แม่บ่ได้ก็คิดว่า ดีแม่ยะอยู่นี้จะได้บุญได้กุศล หรือเตรียมไว้บ่ียง
หน้ายังไค เพียงแค่อือได้ยะทำแม่ก็สบายใจละ”

“แม่บ่ได้ก็ค้อย่างอื่น แม่ยะในสิ่งที่ยะทำแล้วทำอือเฮาสบายใจ มี
ความสุขที่เราะยะอือเขา”

จะเห็นว่ากระบวนการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุ ของแต่ละกลุ่มนั้นอาจมีประเด็น
ที่มาหลัก ๆ ที่แตกต่างกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าที่มาแต่ละอย่าง จะเป็นเหตุผลประการใดประการ
หนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบเข้าด้วยกัน ทำให้มีความสำคัญเพียงพอใน
การกระตุ้นหรือผลักดันให้ผู้สูงอายุตัดสินใจรวมตัวกันดำเนินกิจกรรมอาสาสมัคร เห็นได้ชัดจาก
ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างตัวแทนกลุ่มอาสาสมัครบ้านปากกล้วย ที่ให้เหตุผลการทำงานอาสาสมัคร
นอกจากมาจากการตอบสนองผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์โรคเอดส์ แต่มีแรงผลักดันจาก
การแสดงถึงความเชื่อและปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาไปด้วย รวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ
ถ่ายทอดความรู้ด้านสมุนไพรและดนตรี ที่ความสำนึกห่วงแหนภูมิปัญญาที่เกิดจากการที่พบว่าใน
เวลาอีกไม่นานภูมิปัญญาเหล่านี้จะหายไปพร้อมกับบุคคล หากไม่มีการถ่ายทอดหรือสืบต่อไปยังคน
รุ่นหลัง เป็นต้น

4.2.2 การดำเนินกิจกรรมอาสาสมัคร

ในประเด็นด้านการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุ พบว่า แม้ว่า
กระบวนการจัดตั้งกลุ่มจะมี 2 ลักษณะดังกล่าวข้างต้น คือ กลุ่มที่เป็นส่วนหนึ่งของชมรมผู้สูงอายุ
และกลุ่มที่มีการรวมตัวดำเนินกิจกรรมจากคนกลุ่มเล็ก ๆ หากแต่มีลักษณะในการดำเนินกิจกรรมที่
คล้ายคลึงกัน นั่นคือ กลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มดำเนินงานโดยไม่มีเงินเดือนรายตัว
หรือไม่มีระเบียบอย่างเป็นทางการในการทำกิจกรรม

ด้านความถี่ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มที่ใช้ในการศึกษา พบว่า กลุ่มอาสาสมัคร
ผู้สูงอายุที่มีบทบาทแตกต่างกัน ก็จะมีความถี่ในการดำเนินกิจกรรมแตกต่างกันไป เช่นกลุ่ม
คริสตจักรที่ 1 เชียงใหม่ที่มีบทบาทในการเยี่ยมชม ก็มีการเยี่ยมชมในทุกวันพุธของเดือนเพียง
สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ส่วนการดำเนินงานของกลุ่มที่มีบทบาทด้านถ่ายทอดภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้าน
หรือกลุ่มสมุนไพรเปิดดำเนินงานทุกวัน โดยมีอาสาสมัครผู้สูงอายุผลัดเปลี่ยนมารับผิดชอบ
ในขณะที่การอาสาสมัครให้บริการของกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร ตำบลเชิงคอย
อำเภอสารภี จะกำหนดวันหยุดทุกวันอังคารและวันพระ เป็นต้น ส่วนความถี่ในการเข้าร่วม
ทำงานของอาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ทุกคนเข้าร่วมทำงานอาสาสมัครอย่างต่อเนื่อง
และสม่ำเสมอ ทั้งนี้จากการสนทนาพบว่า โดยทั่วไปสมาชิกที่มาร่วมกิจกรรมในกลุ่ม เป็นผู้ที่มี

ความคิด ทักษะดียอมรับหลักการหรือเป้าหมายในการทำงานของกลุ่มอยู่แล้ว กระบวนการดำเนินกิจกรรมจึงเป็นแต่เพียงการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเมื่อมีความคิดเห็นตรงกันก็ถือปฏิบัติร่วมกัน ประเด็นนี้จากการพูดคุยพบว่า ผู้นำกลุ่มจะเป็นแกนนำสำคัญในการคิดวางแผนและถ่ายทอดให้สมาชิกภายในกลุ่มรับทราบ ทั้งนี้เป็นไปตามข้อมูลในหัวข้อระดับการศึกษาและประสบการณ์ ที่พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาสูง มีความรู้และประสบการณ์ในแขนงงานที่เป็นบทบาทของกลุ่มในระดับที่สูงกว่าคนอื่น ๆ นอกจากนี้จากการสังเกต พบว่า ผู้นำกลุ่มจะเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ รักและนับถือจากสมาชิกภายในกลุ่ม เป็นคนที่มีบารมีและรวมทั้งมีความพร้อมด้านเศรษฐกิจในระดับที่ดี อีกทั้งพบว่าผู้นำกลุ่มเกือบทั้งหมดจะถือเป็นตัวแทนของกลุ่มและเข้าไปมีกิจกรรมในระดับวงกว้างต่อไป เช่น ประธานกลุ่มอาสาสมัครชุมชนวัดเมืองกาย ก็เป็นตัวแทนของกลุ่มและได้รับคัดเลือกเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ด้วย เป็นต้น จากปัจจัยประกอบดังกล่าว ทำให้การดำเนินงาน จึงอยู่ในรูปของการร่วมกันคิดร่วมกันทำ ฟังผู้นำและปรึกษาหารือภายในกลุ่มเป็นหลัก ในประเด็นการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกในกลุ่มนั้น จากการสอบถามและการสังเกต พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้ามาทำงานอาสาสมัครจะไม่มีข้อผูกมัดเกี่ยวกับความถี่ของการเข้าร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่ม หรืออาจกล่าวได้ว่าอาสาสมัครสูงอายุไม่ได้ทำกิจกรรมด้วยความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ทุกคนมีอิสระในการร่วมทำกิจกรรม และหากมีความจำเป็น หรือต้องการหยุดเพื่อทำกิจธุระส่วนตัวอื่น ๆ ก็สามารถหยุดได้ เป็นที่เข้าใจและยอมรับของสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุหรือการรวมตัวกันทำกิจกรรมมีประเด็นสำคัญที่พบจากการร่วมทำกิจกรรม การสนทนา การสังเกต พบว่า

1. สมาชิกกลุ่มได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดวัตถุประสงค์การทำงานของกลุ่มในระดับที่ดี เป็นที่พึงพอใจ
2. สมาชิกมีความรักและยึดมั่นในความตั้งใจของกลุ่ม สังเกตได้จากความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม
3. สมาชิกมีความไว้วางใจต่อกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อผู้นำกลุ่ม
4. สัมพันธภาพที่ดีต่อกันของสมาชิกภายในกลุ่ม การทำกิจกรรมพร้อมกับการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การพูดคุยหยอกเิน การกระเซ้าเย้าแหย่ เสียงหัวเราะ การถามถึงบุคคลที่สามขณะไม่อยู่ในกลุ่มด้วยความห่วงใย การเสนอความคิดเห็นฉันทมิตร การให้กำลังใจกัน ซึ่งทำให้เกิดบรรยากาศของการสนับสนุนซึ่งกันและกัน และทุกคนรู้สึกว่าคุณเองอยู่ในกลุ่มอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี
5. ในแต่ละกลุ่มสมาชิกสามารถทำบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสม ทั้งบทบาทที่เป็นผู้นำและสมาชิกภายในกลุ่ม เช่นการที่สมาชิกให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ผู้นำกลุ่มได้รับกำหนด

มาจากเครือข่าย และที่ผู้นำได้แบ่งปันข้อมูลที่ตนได้รับต่อสมาชิกด้วยความเอาใจใส่ สมาชิกรู้สึกถึงสถานะและภาคภูมิใจในบทบาทของตนเอง

โดยสรุป การดำเนินกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุ เป็นการดำเนินการโดยไม่ได้กำหนดเงื่อนไขที่เป็นทางการ แต่เป็นการแสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อตกลงและถือปฏิบัติร่วมกัน โดยมีผู้นำกลุ่มเป็นกำลังสำคัญในการวางแผนและนำสู่การทำกิจกรรม ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร ไม่มีข้อผูกมัด แต่มีอิสระในการร่วมทำกิจกรรม ส่วนความถี่ในการดำเนินกิจกรรมนั้นก็ยังมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบทบาท

นอกจากนี้ จากการวิจัยยังพบว่า สามารถสรุปบทบาทของผู้สูงอายุในงานอาสาสมัครที่ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมทำกิจกรรมตามบทบาทที่ดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. บทบาทด้านการเยี่ยมเยียนและให้ความช่วยเหลือ

งานอาสาสมัครของผู้สูงอายุด้านนี้ จะมีลักษณะกิจกรรม คือการออกเยี่ยมเยียน การพูดคุย แนะนำข้อมูลข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ ให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยเอดส์ ผู้พิการและผู้สูงอายุ และสมาชิกในครอบครัว บทบาทด้านนี้เป็นงานเชิงสังคมสงเคราะห์ร่วมด้วย การให้ความช่วยเหลือปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ประสานและสร้างโอกาสในการรับสวัสดิการที่ภาครัฐและองค์กรเอกชนต่าง ๆ มีให้แก่ผู้ป่วยเอดส์ ผู้พิการและผู้สูงอายุ นอกจากนี้กลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุยังถือเป็นฐานข้อมูลสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสาธารณสุขชุมชน เช่น สถานีอนามัยหรือโรงพยาบาล สามารถให้การบริการและดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพมากขึ้น กลุ่มที่มีบทบาทด้านการเยี่ยมเยียนประกอบด้วย

- กลุ่มอาสาสมัครสูงอายุบ้านปากกล้วย ต.ท่าวังตาล
- กลุ่มอาสาสมัครสูงอายุคริสตจักรที่ 1 เชียงใหม่
- กลุ่มอาสาสมัครสูงอายุดูแลผู้ติดเชื้อเอช ไอ วี และผู้ป่วยเอดส์ ตำบลแม่แฝกใหม่
- กลุ่มอาสาสมัครสูงอายุชุมชนวัดเมืองกาย

2. ด้านการให้บริการ

งานอาสาสมัครของผู้สูงอายุเกี่ยวกับการให้บริการนั้น เป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุเข้ามาเป็นอาสาสมัครอำนวยความสะดวกในกิจการที่จัดขึ้น เช่น อาสาสมัครในกลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุชาวมรมมังสวิรัตติเชียงใหม่ มีบทบาทในการให้บริการเตรียมอาหาร การเก็บเงินค่าอาหาร การจัดเตรียมอุปกรณ์ในการรับประทานอาหาร ทำความสะอาดบริเวณ ล้างจานและภาชนะ บริการ

แนะนำและจำหน่ายหนังสือ เอกสารแก่ผู้สนใจ อาสาสมัครกลุ่มทำผลิตภัณฑ์สมุนไพรตำบลเชิงคอย ก็มีบทบาทในการจัดเตรียมวัสดุส่วนผสมของผลิตภัณฑ์สมุนไพรในแต่ละขั้นตอน เช่น หั่นผลมะกรูด ตะไคร้ ทุเรียน ขมิ้น มะตูม การอบส่วนประกอบให้แห้ง การบรรจุหีบห่อ ซึ่งลักษณะงานอาสาสมัครประเภทนี้ เป็นการให้บริการแก่ผู้ที่เข้ามาใช้บริการในกิจการกลุ่มของตน ซึ่งประกอบด้วย

- กลุ่มอาสาสมัครผู้อายุชาวชมรมมังสวิรัตเชียงใหม่
- กลุ่มอาสาสมัครผู้สูงอายุตำบลเชิงคอย อำเภอคอยสะเก็ด

3. ด้านการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญา

บทบาทอีกด้านหนึ่งของอาสาสมัครผู้สูงอายุ คือการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เยาวชนคนรุ่นหลัง ซึ่งเนื้อหาของความรู้ที่ถ่ายทอด ประกอบด้วย การผลิตและเล่นดนตรีพื้นเมือง การจักสานของเล่นและของใช้จากวัสดุธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร และให้บริการอบสมุนไพร กลุ่มในด้านนี้ประกอบด้วย

- อาสาสมัครสูงอายุถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านดนตรี ชมรมผู้สูงอายุ และโครงการอู๋สอนหลานสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นแม่วาง
- อาสาสมัครสูงอายุถ่ายทอดภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านตำบลท่ากว้าง

4.3 ผลต่อสุขภาพจากการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุ

การศึกษาในประเด็นนี้ เป็นการศึกษาดังกล่าวที่ได้จากการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุ ในด้านสุขภาพทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านสังคม 4) ด้านจิตวิญญาณ ซึ่งปรากฏผลดังต่อไปนี้

4.3.1 ด้านร่างกาย

จากการศึกษา พบว่า อาสาสมัครผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการรับรู้และให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า การเข้าร่วมกลุ่มทำงานอาสาสมัครนั้นให้ผลดีต่อสุขภาพร่างกาย ทั้งนี้เนื่องจากการรวมกลุ่มทำงานอาสาสมัครนอกจากทำเพื่อช่วยเหลือคนอื่นหรือได้ทำสาธารณกุศลแล้ว ในกิจกรรมเหล่านั้นที่กลุ่มตัวอย่างได้ปฏิบัติ ยังก่อเกิดประโยชน์สุขภาพทางร่างกายของสมาชิกภายในกลุ่มด้วย เช่น มีการออกกำลังกายด้วยกัน การพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ในประเด็นต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านสุขภาพ การดูแลสุขภาพสุขภาพ อาหารการกิน การพักผ่อน การผลิตของใช้และผลิตภัณฑ์ปลอด

สารพิษ เช่น ปุ๋ยชีวภาพ สารไล่แมลงจากสมุนไพร ทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับวัยสูงอายุ อาสาสมัครผู้สูงอายุบางท่านบอกว่า

“หลายคนก็มีโรคประจำตัว แต่การที่เราออกไปทำงานร่วมกันนี้ทำให้มีกำลังใจดี โรคภัยไข้เจ็บมันก็น้อยลง คือมันสามารถสร้างภูมิคุ้มกันโรคได้ และได้เรียนรู้ร่วมกัน การพูดคุยกันนี้สร้างความรู้และสามารถปฏิบัติร่วมกันได้”

อาสาสมัครผู้สูงอายุที่ เป็นผู้หญิงท่านหนึ่งที่มีปัญหาทางสุขภาพ เป็นไทรอยด์ และเจ็บปวดเนื้อตัวอยู่ตลอดเวลา แต่เมื่อเข้าร่วมกลุ่มทำงานอาสาสมัครและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันพบว่าสุขภาพร่างกายดีขึ้น

“งานของแม่ เป็นการเย็บเยียนครอบคร้วผู้ติดเจ็อ บางเตื่อไปที่ไก่อชักหนักน้อย 2 กิโล 3 กิโล แม่ต้องถีบรถถีบไป ทำแบบนี้นาน ๆ เข้าก็รู้สึกว่เอา ร่างกายของเฮาคีนะ ใด้ออกกำลังกายไปในตัว...”

อาสาสมัครผู้สูงอายุอีกท่านหนึ่งในกลุ่มอาสาสมัครเย็บเยียนบอกว่า

“การทำงานอย่างนี้มันช่วยให้คนสูงอายุต้องคิด ต้องวางแผนต่อไปเรื่อย ๆ ว่า เราจะรวมกันทำกิจกรรมอะไรต่อไปอีก ทำอย่างไรจึงจะมีวิธีที่จะช่วยเหลือคนที่เขาลำบาก มันทำให้ต้องใช้สมอง หรือลับสมองอยู่ตลอดเวลา เมื่อเราคิดเรื่อย ๆ สมองก็ถูกใช้งาน พอว่าสิ่งเหล่านี้มันทำให้เราตื่นตัว กระฉับกระเฉง และแข็งแรงขึ้น สุขภาพจิตก็ดีขึ้น”

การทำกิจกรรมกับกลุ่มโดยทั่วไปแล้วผู้สูงอายุรู้สึกว่ทำให้ร่างกายดีขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมที่อาสาสมัครบางกลุ่มทำ เป็นเหตุให้เกิดการดูแลสุขภาพตัวเองมากขึ้น เช่นอาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพร นอกจากจะแบ่งปันให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรเป็นวิทยาทาน หากแต่ได้รับประโยชน์จากสมุนไพรในการดูแลสุขภาพตัวเองในชีวิตประจำวัน ในประเด็นดังกล่าวอาสาสมัครผู้สูงอายุบอกว่า

“สำหรับป้อเอง ป้อมีสวนตีปลูกสมุนไพรหลายอย่าง ป้อปลูกขิง กระชาย ปลูกคนเดียว (ด้วยตัวเอง) มันต้งต้องออกกำลังอยู่แล้ว ทั้งการตีเฮา มีความรู้ มีความเชื่อมั่นในประโยชน์ของสมุนไพรของเฮา ป้อก็ใจของพวกเนี้ยกับตัวเก่า (ตนเอง) กับคนรอบข้าง กับคนในชุมชนเฮา บะเดี๋ยวนี้กั่วนัดดี

(วันอาทิตย์) ป้อจะเปิดหื้ออบไอน้ำสมุนไพร ไฟกะได้มาช่วยกัน เอาไม้ฟืน มาคนละค้อนละอัน ป้อบได้เก็บเงินอะหยัง นอกจากสมุนไพรพวกเนี้ย บางอย่างก็เป็นการขายพ่อง เพราะต้องมีต้นทุนบางชนิดป้อมีก็ต้องซื้อเป็น มา แต่สำหรับคนที่สนใจเป็นความรู้นี้มาเลย พ้อสอนหื้อฟรี อยากรมาใจก็มา ป้อเองก็ใช้สิ่งเหล่านี้เหมือนกัน”

ในประเด็นเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ ประเด็นนี้อาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มเยี่ยมเขียนผู้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ บอกว่า

“เวลาดีเฮาจะไปเยี่ยมไปใจเป็น (ไปแวะหาเขา) เฮาก่อต้องหื้อ คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของเป็นโตย ดังนั้นเฮาเองก็ต้องมีความรู้ ความเข้าใจพอสมควร แล้วแม่เองดีได้มีโอกาสไปอบรมสัมมนาในดีต่าง ๆ ได้มา ก็มาเผยแพร่กับเป็น เฮาเองก็ได้ประโยชน์”

จะเห็นว่าในความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการทำงานอาสาสมัคร นั้น ผู้สูงอายุได้ให้ข้อมูลในทิศทางเดียวกันว่าส่งผลดีต่อสุขภาพทางด้านร่างกายอย่างชัดเจน สอดคล้องกับการศึกษาของสไต สตรีสะอาด (2540) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีโอกาสได้รับข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพและการได้รับคำแนะนำสนับสนุนจากบุคคลเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ จะมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพมากกว่าคนที่ไม่ได้รับ และผู้สูงอายุมีการรับรู้ในความสามารถของ ตนเองมากขึ้น

ทั้งการที่อาสาสมัครผู้สูงอายุได้รวมตัวกัน ก็ถือเป็นโอกาสอันดีที่จะได้ให้และรับการ ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารในการดูแลสุขภาพของตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการดูแลตัวเองที่ ถูกต้องและเหมาะสมมากขึ้น ช่วยให้อาสาสมัครผู้สูงอายุมีสุขภาพด้านร่างกายดีขึ้นดังกล่าว

4.3.2 ด้านจิตใจ

ดังที่ได้กล่าวข้างต้น การทำงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุนั้น ได้ส่งผลดีต่อสุขภาพด้าน ร่างกาย และเกี่ยวพันกับผลทางด้านจิตใจ และสังคม โดยเฉพาะผลต่อสุขภาพะด้านจิตใจนั้นถือเป็นผลที่กลุ่มตัวอย่างได้รับและมีความสำคัญเป็นอันดับแรก นั่นคือ อาสาสมัครผู้สูงอายุเห็นว่าการทำงานอาสาสมัครทำให้มีความสุข ไม่เครียด โดยอาสาสมัครผู้สูงอายุบางท่านมี ประสบการณ์ว่า ปกติเมื่ออยู่ที่บ้านผู้สูงอายุไม่ค่อยมีกิจกรรม อยู่คนเดียวก็ใช้เวลาไปกับการดู

โทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ หรือนอนพักอยู่กับบ้าน การอยู่คนเดียวทำให้เกิดความเหงา เบื่อหน่าย ขาดกิจกรรมที่น่าสนใจทำ และบางทีก็เครียดอยู่คนเดียว แต่เมื่อได้มาร่วมกลุ่มทำกิจกรรม ได้ทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ ทำให้สบายใจขึ้น มีความสุขที่ได้พบปะ แลกเปลี่ยนพูดคุย ทำให้รู้สึกว่าสิ่งที่ทำอยู่เป็นเหมือนกิจกรรมที่ขาดไม่ได้ ผู้สูงอายุกลุ่มให้บริการบอกว่า

“*เฮอยู่บ้าน ก็บมีอะหยังอะ นอนเหี้ย คูตีวี อ่านหนังสือพิมพ์เหี้ย มั่นกาย (เบื่อ) ซ้ำเตื่อ (บางครั้ง) มีปัญหาอะหยัง ก็บฮู่จะไปฮู่ (พูดคุย) กับไพ (ใคร) ปอได้มาฮ่วมงานกับคนอื่น ก็เออ ดี เฮได้ยะนั่น ยะนี้ ได้ฮู่ได้จ่ากัน ยะฮื่อสบายใจ ม่วน(สนุก)”*

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลโดยเฉพาะกลุ่มที่มีบทบาทในการเยี่ยมชมดูแลและให้ความช่วยเหลือมีความเห็นว่า การทำงานอาสาสมัครนั้นทุกครั้งที่ทำก่อให้เกิดความสุขใจ เมื่อเห็นว่าการกระทำของตนมีประโยชน์ต่อคนอื่น ก็เป็นแรงผลักดันให้อยากทำกิจกรรมต่อไป อาสาสมัครสูงอายุที่ทำงานเยี่ยมชมดูแลผู้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ท่านหนึ่งกล่าวว่า

“*แม้ว่าแม่สบายใจ เมื่อแม่ทำอย่างอื่น แม่ก็บได้หวังการตอบแทน จากเขา แม้ว่าเขาก็ฮักแม่นะ การออกไปเยี่ยมเขานี้ แม่อยากให้ทุกคนเข้มแข็ง ขึ้น จิตใจดีขึ้น”*

อีกท่านหนึ่งได้กล่าวถึงสิ่งที่ได้รับจากการทำงานเยี่ยมชมดูแลว่า การได้ปฏิบัติให้ความช่วยเหลือ แม้จะไม่ได้เป็นเรื่องที่ใหญ่โตมากนัก แต่สิ่งเล็ก ๆ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ การเยี่ยม การพูดคุยก็มีประโยชน์ต่อคนเหล่านั้นที่กำลังประสบปัญหา ส่วนตัวเองนั้นก็ได้รับความสุข ความสบายใจที่ได้ทำในบทบาทดังกล่าว

“*สิ่งดีเฮทำมันเป็นความสุขใจ ดีทำหื้อคนอื่น แม้เวลาบ่นัก ที่เป็นมีความสุขกับเฮตรงนั้น เฮก็สบายใจ ดีเป็นให้ (ร้องไห้) เป็นหยุดให้ เฮกะสบายใจ”*

ส่วนอาสาสมัครสูงอายุถ่ายทอดภูมิปัญญาคนตรีพื้นเมือง กล่าวว่า

“*คือ... เราทำอย่างนี้เราไม่เครียด ทำด้วยจิตใจ เป็นบุญเป็นกุศล เป็น การเผยแพร่ศิลปะ ศิลปินพื้นเมืองเรา และกือนุรักษ์ไว้ต่อลูกหลาน”*

บางท่านกล่าวว่า การออกไปเยี่ยมเยียนพบปะคนอื่น โดยเฉพาะคนที่ทุกข์ยากลำบากกว่า ทำให้ตัวเองมีกำลังใจและมีมุมมองต่อสถานการณ์ชีวิตตัวเองในทางบวกมากขึ้น

“เมื่อเธออยู่คนเดียว เธอก็คิดว่าเธอนี้แสนตึกแสนลำบาก เธอท้อแท้ แต่เวลาเธอได้ออกไปพบคนที่เขาทุกข์ยากกว่า เธอก็พบว่าเธอยังดีที่ยังมีบ้าน ยังมีข้าวกิน ยังมีคนดูแลอยู่พอง แล้วก้อหือสงสารเขาอยากมีส่วนช่วยเขา บะเดียนนี้บือก้อไปตลอด จួយเขาแล้วเธอสบายใจ”

นอกจากนี้ อาสาสมัครบางท่านให้ความเห็นว่าการทำงานอาสาสมัครอย่างนี้อาจจะยากที่จะประเมินค่าเปรียบเทียบ แต่จากการเข้าไปเยี่ยมเยียนให้ความช่วยเหลือ อย่างน้อยที่สุดคนนั้นเขาจะแสดงถึงความดีใจที่อาสาสมัครผู้สูงอายุไปเยี่ยม เขาร้องไห้ เขาอาจมีความตื่นตันใจ เมื่อได้รับความห่วงใย จึงอาจบอกได้ว่าสิ่งที่ได้กระทำนั้นมีคุณค่าต่อชีวิตของเขา

ประเด็นดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับการศึกษาของ กรีนฟีลด์และมาร์กส์ (2004) เกี่ยวกับรูปแบบของงานอาสาสมัครในฐานะเป็นปัจจัยป้องกันสุขภาพทางจิตใจของผู้สูงอายุ โดยศึกษาจากกลุ่มประชากรอายุ 65 – 74 ปี จำนวน 373 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากขาดเอกลักษณ์ทางบทบาทหลัก ส่งผลต่อสุขภาพทางจิตใจเป็นลบมาก และไม่มีเป้าหมายในชีวิต ในขณะที่อาสาสมัครในรูปแบบที่มีการรวมตัวกัน ส่งผลเป็นบวกต่อสุขภาพด้านจิตใจในระดับที่สูง

4.3.3 ด้านสังคม

แม้ความเสื่อมตามวัยของผู้สูงอายุและการต้องพึ่งพาผู้อื่นเพิ่มมากขึ้น อาจทำให้ผู้สูงอายุมองตนเองและถูกมองจากสังคมว่าเป็นประชากรกลุ่มที่ไม่มีค่า แต่ในการศึกษาผลต่อสุขภาพที่อาสาสมัครผู้สูงอายุได้รับในด้านสังคม กลับพบว่า อาสาสมัครสูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่า ในวงที่แคบที่สุดการทำงานอาสาสมัครช่วยให้อาสาสมัครผู้สูงอายุมีโอกาสพบปะสังสรรค์ สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นต่อซึ่งกันและกัน ซึ่งโอกาสดังกล่าวจะเกิดได้ยากหากไม่มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมร่วมกัน ในวงที่กว้างออกไปผู้สูงอายุหลายท่านยังคงมีบทบาทต่อสังคมในสิ่งที่ตัวเองมีความสามารถ มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เช่น อาสาสมัครผู้สูงอายุกลุ่มถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร ได้มีโอกาสเป็นผู้สอนนักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เกี่ยวกับสมุนไพร และยังเป็นที่ยู้จักของสังคมในระดับสูง ได้รับคัดเลือกเป็นคณะกรรมการพิจารณาพระราชบัญญัติของกรมการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข ได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้

และคำสอนตามรายการวิทยุท้องถิ่น ได้รับเกียรติและความนับถือ ทำให้ตัวเองไม่รู้สึกลังเลถึงค่า ไร่ค่า ซึ่งท่านมีหลักคิดที่สำคัญว่า

“ป๊อว่า คนเฒ่าเขาเนี่ยะ มันกะมีหลายอย่าง เขาสามารถเลือกได้ ถ้าเขาจะเป็นคนแก่ที่บ่ได้สนใจอะหยั่ง กะได้ แต่เมื่อเขามีความสู้สู้สามารถ ใจหื้อเกิดประโยชน์ต่อสังคม ต่อคนรุ่นหลังได้ เขาก็หื้อ เขาก็แบ่งปัน สังคม กะหื้อความสำคัญกับเขา บ่ใจว่าเขาจะเรียกร้อเงา อย่างป๊อนี้ ไปถึง กระทรวง ไปประชุม เอาสมุนไพรรไปแนะให้กับหมู่หมอ บอกเป็นถึงผลดี เป็นก็ตื่นตื่น แล้วก้อขยายผลต่อ เมื่อเดือนก่อนทางมหาวิทยาลัยรามคำแหง ก้อหื้อป๊อไปฮับโล่ เขาก้อหื้อเกียรติ”

ส่วนอาสาสมัครกลุ่มเยี่ยมเยียนและดูแลช่วยเหลือผู้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ บอกว่าการทำงาน ในชุมชนนั้น เป็นการทำความดี และได้รับการยอมรับจากสมาชิกให้เป็นประธานชมรมสุขภาพ เป็นการยอมรับจากคนในชุมชน ทั้งการได้รับเชิญไปให้ความรู้ในการประชุมสัมมนาต่าง ๆ และเป็นคนไทยที่เคยได้รับเชิญไปแบ่งปันประสบการณ์ทำงานอาสาสมัครในฐานะของผู้ที่ได้รับ ผลกระทบจากโรคเอดส์ ในการประชุมว่าด้วยเอดส์โลกของสหประชาชาติ ที่กรุงเทพมหานคร เมื่อ เดือนพฤศจิกายน 2547 ซึ่งประสบการณ์เช่นนี้ แม้ไม่เคยคิดฝันมาก่อนแต่ก็รู้ว่าหากไม่ได้ทำงาน ในฐานะอาสาสมัครอย่างนี้คงไม่มีโอกาสได้รับ

“แม่ดีใจตอนเนี่ยะ เพราะว่าเธอทำเพื่อสังคม ด้วยจิตใจของเธอเนาะ แล้วก้อสังคมกะยอมรับฮับเธอ ในตรงนี้ปะคาย ... แม่ก็ไปที่ประชุมเอดส์โลก ไปฮื้อเกือบกู่ห้องตั้งวัน (ทุกห้องทุกวัน) แล้วถ้าเธอบ่ได้ทำอย่างนี้ เขาก็บ่ได้ ไปที่ไหนแล้วลูก เป็นก็บ่ฮู้จักเธอ”

อาสาสมัครผู้สูงอายุโครงการอุ้ยสอนหลานสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเมื่องว่า การเปิดโครงการนี้ก็เป็นเหตุให้ได้ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับ คนอื่น ๆ หลาย ๆ วัย

“คนแก่ถ้าอยู่คนเดียว มันก้ออ้อม (เหงา) มันจะห่อเหี่ยว การทำหยัง อี้ มันช่วยหื้อเขาได้พบปะกับคนอื่น ๆ เขาบ่ได้หวังวิชาความรู้ที่เขามี แต่ หวังความสู้จะสูญหาย มันก้อได้ผลดีหลายอย่าง... ป๊อ ก้อไปสอน ไปแบ่งปัน ความสู้ในหลาย ๆ ที่ ภาคอีสาน ตีเมืองกาญจน์ ก็ไป ที่กรุงเทพฯ มีคนมาฮับ มาส่ง ฮู้จักคนนักขึ้น คนดีทำงานอย่างเขามีมาจากตีอื่น ๆ ... ”

“ถึงตอนเนี่ย การทำงานจะอึ้ง (ทำงานอย่างนี้) เสาบ! ได้กลัวจะมี
เพื่อน การไปประชุม ไปแสดงฝีมือ ไปสอนซ้ำเต๊อ (บางที) เป็นจัดตี้โรงแรม
ใหญ่ ๆ จัดสวยงามจนเสานี้ป้ออาย ว่าเสานี้เป็นไฟถึงได้มีโอกาจะอึ้ง เขาหื้อ
ความสำคัญต่อเสานี้ อันนี้ป้อปมใจนักละ (ภูมิใจมาก)”

การที่ผู้สูงอายุได้รวมกลุ่มทำกิจกรรมด้วยกัน ได้รับการยอมรับ การยกย่องนับถือในบทบาทที่
ผู้สูงอายุเป็นอยู่จากคนรุ่นหลัง จากนักวิชาการ นักการศึกษา และคนอื่น ๆ ในหลาย ๆ แวดวงนั้น
ส่งผลคืออย่างยิ่งในแง่ของคุณค่าแห่งตนของผู้สูงอายุ ทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้ดูแล
สุขภาพตัวเองได้ดีอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของอังคณาพร สอนงาย (2542) ศึกษา
เรื่องการระดมพลังทางสังคมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดพิษณุโลก
เพื่อศึกษาผลของการพัฒนาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยใช้กระบวนการระดมพลัง
ทางสังคม โดยมีแนวคิดสำคัญคือ การเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของประชาชน ผลการศึกษา
พบว่า การมีส่วนร่วมระดมพลังทางสังคมของผู้สูงอายุ ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมของชมรม
ผู้สูงอายุ ส่งผลต่อการจัดการความเครียด ความรู้สึกเห็นคุณค่าของตนเอง

นอกจากนี้ ยังเห็นว่าการศึกษาในประเด็นผลต่อสุขภาวะที่ได้รับด้านสังคมของ
อาสาสมัครผู้สูงอายุ มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ อ่ำไพ ชนะกอก และคณะ (2535) ซึ่งได้
ศึกษาเรื่องแบบแผนสุขภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุเขตชนบท
จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การที่ผู้สูงอายุได้รับความรัก ความเคารพ ได้รับเกียรติและความนับถือ
ทำให้ไม่รู้สึกถึงความไร้ค่า หากแต่เกิดความภาคภูมิใจ ช่วยลดปัญหาเกี่ยวกับการที่ผู้สูงอายุมี
ปัญหาการแยกตัว การถอยหนี และเข้าสู่ภาวะซึมเศร้า จากผลที่ได้รับดังกล่าว จึงควรมีการขยาย
ผลให้ผู้สูงอายุในกลุ่มต่าง ๆ หรือที่ยังไม่มีกลุ่มทำกิจกรรมอาสาสมัคร ได้รับทราบข้อมูลเหล่านี้
เพื่อเป็นโอกาสที่จะได้เข้าร่วมทำงานอาสาสมัครและได้รับผลดีเชิงสังคมด้วยต่อไป

4.3.4 ด้านจิตวิญญาณ

การศึกษาผลต่อสุขภาพทางด้านจิตวิญญาณ เป็นการศึกษาถึงความรู้สึกถึงคุณค่าใน
ตนเอง ความภาคภูมิใจ ความหวัง การตอบสนองความเชื่อศรัทธา พบว่า อาสาสมัครผู้สูงอายุ
กลุ่มตัวอย่าง แม้ว่าส่วนใหญ่จะไม่แสดงถึงแรงขับหรือแรงผลักดันในการทำงานอาสาสมัครว่ามา
จากความเชื่อ ความหวังในความเชื่อของศาสนาอย่างชัดเจน แต่ทุกคนรู้สึกถึงคุณค่าในตัวเองและ
ภาคภูมิใจต่อสิ่งที่ตัวเองได้ปฏิบัติต่อผู้อื่น นอกจากนี้พบว่า อาสาสมัครผู้สูงอายุบางท่านให้ความ

คิดเห็นว่าการทำงานอาสาสมัครนั้น เมื่อได้กระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ได้ช่วยเหลือคนที่เดือดร้อนก็ยิ่งทำให้ตัวเองมีความรู้สึกได้ว่า ที่ตัวเองประสบปัญหาอยู่บ้างนั้นก็ไม่ได้หนักหนาสาหัสแต่อย่างไร ยังมีคนที่มีความทุกข์ร้อนมากกว่า จะอยู่อย่างท้อแท้ไม่ได้ การทำงานอาสาสมัครทำให้เกิดมุมมองและพบสถานการณ์ของหลากหลายชีวิตในหลาย ๆ ด้าน ผู้นำกลุ่มอาสาสมัครเยี่ยมชมท่านหนึ่งบอกว่า

“คือคนแก่ ถ้าเราปล่อยตัวอยู่คนเดียว ไม่มีเพื่อนพูดคุย ไม่ได้มีการพบปะ มันก็จะท้อเหี่ยว ทั้งร่างกายและจิตใจมันก็มีแต่จะทรุด เราจะเห็นแต่ตัวเอง เห็นแต่ว่าตัวเองนี้ทุกข์ยากลำบาก บางทีก็ทำให้เราท้อแท้รู้สึกไร้ค่า และมองแต่คนที่ดีกว่า แต่เมื่อเรามาทำงานอย่างนี้ เราได้ร่วมกันไม่ว่าคนไหนมีฐานะดีหรือไม่ดี มีความพร้อมมากหรือน้อย สิ่งที่เราทำ เราทำไปให้กับคนที่ด้อยกว่า ตกอยู่ในความทุกข์ยากลำบากกว่าเรา เห็นเขาลำบาก เราก็จะเห็นว่าตัวเองยังมีสิ่งที่ดี มีค่า ยังทำประโยชน์ ยังช่วยเหลือคนอื่นได้ และมันก็น่าภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเขา”

สุขภาพที่ผู้สูงอายุได้รับจากการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร ทั้ง 4 ด้านดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ นั่นคือมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ประสบภาวะความเจ็บป่วยน้อยลง สุขภาพด้านจิตใจดีขึ้น ไม่มีความเครียด ความเหงาว่าหว่ ทางด้านสังคมนั้น ผู้สูงอายุที่ทำงานอาสาสมัครได้มีเพื่อนฝูงมากขึ้น มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ การรวมตัวทำงานอาสาสมัครช่วยให้ผู้สูงอายุได้เปิดโลกทัศน์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ซึ่งในประเด็นเหล่านี้ มอร์โรว์ โฮเวล และคณะ (2003) ได้ศึกษาถึงผลต่อสุขภาพของผู้สูงอายุที่ทำงานอาสาสมัคร พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานอาสาสมัครมาเป็นระยะเวลาานาน จะมีระดับสุขภาพที่สูงกว่า ซึ่งถือเป็นผลบวกต่อสุขภาพ โดยไม่ขึ้นกับลักษณะการรวมตัวทางสังคม เชื้อชาติ หรือเพศ และพบว่าจำนวนสมาชิกในองค์กร ประเภทขององค์กร ค่าตอบแทนที่ได้รับ ไม่มีผลต่อการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัครของผู้สูงอายุเลย

ส่วนด้านจิตวิญญาณนั้นผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเอง คุณค่าในสิ่งที่กระทำ และมีความภาคภูมิใจในผลการกระทำของตน ทั้งยังช่วยให้รู้สึกเติมเต็มในความเชื่อศรัทธาของตนอีกด้วย